

A SZEMÉLYI SZABADSÁG A SZOCIALISTA TÖRVÉNYESSÉG FOGSÁGÁBAN

KABÓDI CSABA



Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KABÓDI CSABA

AZ MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI

KUTATÓCSOPORT

EGYÜTTMŰKÖDŐ KUTATÓJA

CSABA.KABODI54@GMAIL.COM

2022. szeptember 5.

„Bácsi maga nem mohácsi?/ Nem, kisfiam év vagyok a rendőrbácsi Megmutatom belülről az őrszobát./Hazamész és nem ismer rád az anyád.
/Ivánka Csaba: Jön a baj, Topo Neurock Társulat, 1985/

Egy jogtörténeti tudományos folyóiratban talán illetlen, egy bloghoz - internetes naplóhoz - azt hiszem, szakmailag nem méltatlan megközelítem: egy magán-történet felidézése, szerintem ez adja hitelességemet.

Egy 1985-ös tavaszeli emlék- képe tart fogva. Helyszín: az ELTE ÁJK Büntetőeljárásjogi tanszéke a hagyományos reggeli közös kávézás. A mai Y és Z generáció számára a legendák világába tartozik ez a ritus, persze nem a kávé (cigaretta) adta a lényegét, csupán keretezte a Tanszék szakmai műhely („céh” jellegét). Egy februári reggelen kézzől kézzel járt a Magyar Közlönyben

megjelent belügyminiszteri rendelet, amely „a személyi szabadságot korlátozó rendőri intézkedésekről” szólt.¹ A rendelet megjelenítette a - nyilvánosság száma eddig csak „hallomásból” ismert - bekísérés, elővezetés, előállítás és elfogás rendőrségi szabályait.

A kávézó asztalt körülülő, idősebb kollégák nagyobb része, - nem mondhatnám, hogy a korszak elkötelezett hívei voltak, mégis - a rendelet megjelenését a „szocialista törvényesség” magasabb fokra lépéseként értékelték.²

A '80-as évekkel induló, pályakezdő lelkesültségemet hamar kikezdte a korszak - minként cinikus kollégáim jellemezték: a brezsnyevi pangás, a honi párt elit gerontokráciája fogságába ejtett holnap - aszályos üressége. Mindazonáltal nem halt ki belőlem az ifjonti érdeklődés ösztöne. Én, processzualista növendékként egy kicsit másként olvastam a belügyi rendeletet. A felsorolt kényszerintézkedések jogcímeit illetően - első ránézésre - nem volt formális-törvényességi probléma. Az alaki jogok a Büntetőeljárásjogi Törvény, a Rendőrségre vonatkozó, a Szabálysértési-, illetve Államigazgatási eljárást rendező legmagasabb szintű normák a kellő jogalapot biztosították.

Mégis, mi volt a baj? Talán korosztályuk korai emberi „jogi” fertőződöttsége.

Egyébként nem kellett - az 1975-ös helsinki záróokmányból fakadó emberi jogi (kis)ördögtől vezérelt indulattal - keresgélni, rögtön szemet szúrt a rendelet 2. §-a: „A

bekísérés a rendőrnek a szolgálati tevékenysége, amellyel azért korlátoz valakit személyi szabadságában, hogy védelemben részesítse.”

Furcsa, kéretlen állami paternalizmus, és az okok? „Be kell kísérni a magával tehetetlen, erősen ittas személyt - ha közbotrányt nem okoz, vagy a közrendet, a közbiztonságot nem zavarja³ de a közterületről, illetve az egyéb nyilvános helyről az eltávolítása szükséges.” Mit mond a mindenkori, nem emberi jogi, hanem józan ész: a részegségnek lehet olyan súlyos foka, amikor valaki más segítségére szorul, de ez nem igényel közhatalmi erővel való közbelépést.

A magatehetetlenség érzékelése 'problémásabb' fogalom: felmérni a cselekvőkép telenség okát és fokát, hogy fizikai és/vagy mentális akadályoztatásról van szó - és ennek „kezeléséhez” szükséges beavatkozás mértékét. *A hatalmat képviselő, egyenruhás rendőr a legjobb „közbeavatkozó”?*

A következő bekezdés egy - ma inkább úgy mondanánk: mentál-higiénés - problémára való rendőri (re)akcióról szólt: „Be kell kísérni... aki öngyilkosságot kísérel meg vagy szándékozik elkövetni.” A jogalkotó adós maradt annak körülírásával, hogy a közrendőr, aki hivatása szerint tette kész személy, de nem lélekűvár, miről ismeri fel a szuicid készletét?

Kollégáimmal vizionáltunk néhány helyzetet: közbe kell lépnie Kovács II. Béla örvezetőnek, ha azt látja, hogy valaki a negyedik emeleti ablakpárkányon 'ballanszíroz', vagy a vasúti átkelőnél 'ögyeleg' [nehogy József Attila



vagy Latinovics Zotán esete megismétlődjék].

A következő fordulat - az ismétlésen túl - csak tetézte a fogalmi zavart: „Be kell kísérni az ön- és közveszélyes, a magával tehetetlen, a hajléktalan, a bármely okból gyámoltalan személyt.” Az újdonság nem közjogi, hanem egy mindeddig tagadott szociológiai anomáliára való utalást hordozott. A hajléktalanság, meghökkenítő helyen és módon történő beismerése. A szocialista társadalmi-gazdasági rendszer

ismerszik meg a gyámoltalanság? Aki éhhalál, netalán félszeg, mamlasz, vagy

önállótlan, ügyetlen... S, ha felismerte a hatóság: mi a teendő [Что делать? Lenin után szabadon]

A következő bekezdés a társadalmi gondoskodás újabb rászorultjait nevesítette: „az eltévedt vagy csavargó gyermeket, a csavargó fiatakorút...” Aki az eltévedt, a hazavezető utat nem lelő gyermeket aggódó családjához



Több személy közvetlen támadása esetén is bátran, határozottan használja a kényszerítő eszközöket

sarkpontja volt a teljes foglalkoztatottság elve és követelménye. Mert aki nem dolgozott, az közveszélyes munkakerülő [KMK-s] lett.⁴ Tulajdonképpen - jogilag - értelmezhetetlen. Ebből következően senki nem lehetett „jogilag” hajléktalan, legfeljebb al- és/vagy ágybérletben, illetve munkásszállón él.

Az utolsó fordulat már első olvasásra aggasztó volt: „... bármely okból gyámoltalan személy” rendőri őrszobára való (be)kísérése” - egy gondoskodó állam magasztos reflexe? Miről

hazakíséri, magasztos feladatot teljesít, rendőrként meg kötelezettségét is. Nincs ezzel semmi baj.

A csavargás már - évszázados jogtörténeti reminiscenciái miatt is - egy egészen más, érzékeny kategória. Ekkor Balogh Jenő fiatalokkal kapcsolatos tudósi és jogalkotói tevékenysége [micsoda ritka párosítás!] merült fel a politikailag gerjesztett felejtés homályából.⁵

Szerintem létezett egy másik magyarázat: a '80-as évek „csöveseire” utaló - nem is annyira rejtett - fenyegetés. Kihívást jelentettek, mert “... koszlott csoportosulásai kellemetlen színpaltok a nagyvárosok terein és aluljáróiban, kihívóan kellemetlenek, még ha nem is kötekednek senkivel, látványuk egymagában is azzá teszi őket.”⁶ Tehát be kell(ett) kísérni őket, és aztán ... A többi már történelem.

Harmincegynéhány éve két következtetésre jutottam. A diktatúrában minden hamis, még a fogadkozások sem - lehetnek - igazak. A törvényesség - sovány - reményét a rendelet utolsó, 6. §-ának utolsó (3) bekezdése végezte ki: „A rendőr a személyi szabadságot korlátozó rendőri intézkedésnek - szükség esetén - megfelelő kényszerítő eszköz (testi kényszer, könnygázsóró-palack, bilincs, szolgálati kutya, gumibot, fegyver) alkalmazásával is köteles érvényt szerezni.” Hogy van

ez? A 'gyámoltalant' löfvegyverrel terelik a helyes útra? Ez nem paternalista állam, hanem diktatúra.

A másik, egy „teoretikusabb” gondolatom az volt: van-e megváltás a diktatúra számára? Ha letér szokásos pályájáról, és a törvényesség útjára lép, őszinteséget, a hatalmi fondorlatok beismerését vállalja, úgy gondoltam: önpusztító sorsot választ. [Persze nem emiatt múlt ki 5 évvel később.]

Hivatkozások:

- 1/1985. (II.1.) BM sz. rendelet
- 2 A szocialista törvényesség keretei már rég túlnőtték a 'szabóimrei' meghatározást, átfogta - természetesen szocialista jelzőjű - igazságosság, jogbiztonság, méltányosság fogalmait is. Ami még ideológiailag maradt: bármi ami szocialista az magasabb rendű, mint a burzsoá ...
- 3 Ugyanis ez esetekben súlyosabb jogkövetkezmenyre, a szankciót előjelző előállításra került sor.
- 4 A KMK-s bűncselekményt követett el, vele szemben nem segítő szándékú rendőri fellépésre került sor, hanem a büntetőeljárás megindítására.
- 5 Vö: BALOGH Jenő Emlékkötet, Kriminológiai Közlemények 21. kötet. KUTRUCZ Katalin (szerk:) MTA Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1988. 253.p.
- 6 Vö: A „csöves” kérdés megértéséhez. KRITIKA, 1982. 3. szám 21. és köv. p. Egyébiránt a csöves-jelenség olyan problémákra világított rá, amelyeknek a létezéséről az országvezetés hallani sem akart: kilátástalanság, szegénység, otthontalanság, munkakerülés, alkohol- és drogfogyasztás.

Képek elérhetősége:

1. oldal: <http://http://magyarredor.osaarchivum.org/content/index.php.m> Letöltés: 2022. IX. 5
2. oldal: Közrendvédelem - Rendőri Intézkedés I. (jegyzet rendőri iskolák részére) /é.n./ ORFK Oktatási és Kiképző Központ kiadványa, rendszerváltáshoz közel.